

Odborný článek

Vztah § 626 a § 635 odst. 2 občanského zákoníku v rámci úpravy promlčení práva na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti

Ladislav Sogel

Autor je absolventem Právnické fakulty Univerzity Palackého. V současné době působí jako asistent soudce 25. senátu Nejvyššího soudu. V článku jsou vyjádřeny osobní právní názory autora.

Abstrakt

V rozsudku ze dne 28. 11. 2019, č. j. 25 Cdo 1976/2019–182, se Nejvyšší soud zabýval promlčením práva na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti, především pak vztahem § 626 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), a § 635 odst. 2 OZ. Částečně se přitom odchýlil od právního výkladu, který do té doby zastávaly soudy nižších instancí. V tomto článku se pokusím nalézt skutečný smysl a účel pravidla obsaženého v § 635 odst. 2 OZ, dle kterého se právo na pojistné plnění promlčí nejpozději v okamžiku, kdy se promlčí právo na náhradu újmy, na kterou se pojištění vztahuje, a konfrontovat jej se současným výkladem zastávaným odbornou veřejností.

Abstract

In its decision from 28th November 2019, no. 25 Cdo 1976/2019–182, the Supreme Court of the Czech Republic analyzed the limitation periods (period of prescription) in liability insurance regulation. It did not accept the previous interpretation held by lower courts. First, this article provides a comprehensive interpretation of the liability insurance regulation and the related regulation of the limitation period in the private law of the Czech legislation. Furthermore, it analyzes the new rule stipulated in the article 635(2) of the Czech Civil Code.

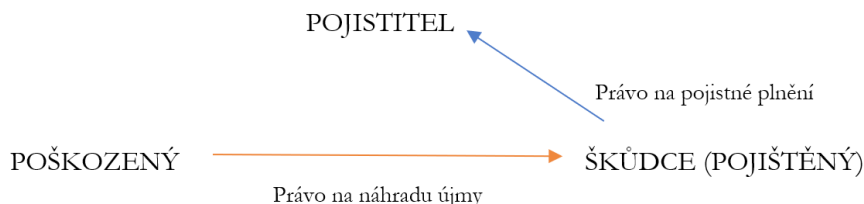
1. Základní vymezení pojištění odpovědnosti

Pro pojištění odpovědnosti je typický trojúhelníkový vztah mezi pojistitelem, pojistníkem (pojištěným) a poškozeným. Pojistníkem rozumíme osobu, jež uzavírá s pojistitelem pojistnou smlouvu a zavazuje se platit pojistné.¹ Pojistitelem osobu, jež se na základě pojistné smlouvy zavazuje pojistníkovi nebo třetí osobě poskytnout pojistné plnění pro případ, že nastane nahodilá událost krytá pojištěním,² a konečně pojištěným osobu, na jejíž odpovědnost se pojištění vztahuje. Pojistník přitom nemusí být vždy tatáž osoba jako pojištěný.³ Tento trojúhelníkový vztah lze vymezit jako vztah mezi pojistitelem a pojistníkem, jehož podstatou je závazek pojistitele poskytnout pojistné plnění v případě pojistné události namísto pojištěného škůdce.⁴ Toto plnění má sloužit k nahrazení újmy, kterou je pojištěný povinen nahradit poškozenému z titulu náhrady újmy. Na druhou stranu je pak součástí tohoto vztahu povinnost pojistníka platit pojistiteli pojistné.⁵

Pro ilustraci vezměme modelový příklad, ve kterém došlo k dopravní nehodě v podobě střetu dvou vozidel. Viníkem je provozovatel vozidla a řidič A, poškozeným je pak B, tj. řidič a provozovatel druhého vozidla. Ten je oprávněn uplatnit vůči osobě A nárok na náhradu újmy dle § 2927 a násl. OZ. Obrátí-li se osoba B na škůdce A, má tento povinnost nahradit újmu. Vedle toho má však možnost oznámit uplatnění nároku pojistiteli, tj. pojišťovně C, neboť v tomto případě je osoba A dle § 3 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla (dále jen „zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla“), povinna uzavřít pojistnou smlouvu a skutečně v modelovém příkladu ji uzavřela. Z toho důvodu může osoba A po pojišťovně C požadovat, aby nahradila újmu namísto ní.⁶

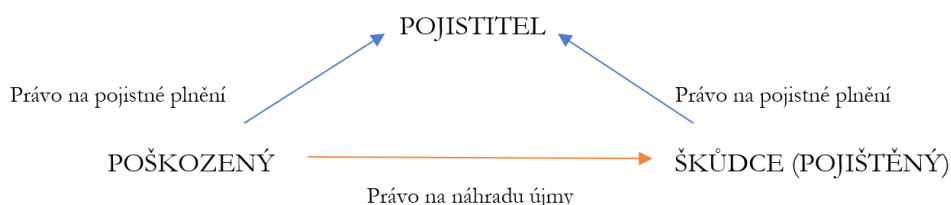
Pojistitel tím však nevstupuje do vztahu mezi škůdcem a poškozeným. Poškozený B nemá zásadně nárok na pojistné plnění od pojišťovny C, neboť jde o nárok pojištěného a poškozený je pouze platebním místem.⁷ Je to tak pojištěný, kdo musí nárok u pojistitele uplatnit, a nezajistí-li si poškozený jeho součinnost, nemůže se zásadně domoci pojistného plnění. Pokud A není ochoten součinnost poskytnout, nezbude poškozenému B než uplatnit svůj nárok na náhradu újmy vůči škůdci A soudní cestou.

Spolupracuje-li škůdce A s poškozeným B, může A uplatnit nárok na pojistné plnění vůči pojišťovně C. Přitom není nezbytné, aby nejdříve nahradil újmu poškozenému B a až následně uplatnil pojistné plnění. Svůj nárok na pojistné plnění může uplatnit před poskytnutím náhrady újmy osobě B, a to i soudní cestou.⁸ V takovém případě bude výrok rozsudku znít na povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění přímo k rukám poškozeného jakožto platebnímu místu.^{9, 10} A je oprávněn požadovat pojistné plnění ke svým rukám pouze za situace, že již nahradil újmu poškozenému B (tzv. refundační nárok).¹¹ Jinými slovy řečeno, škůdce A se buďto v souladu s § 2862 OZ obrátí na pojistitele (pojišťovnu

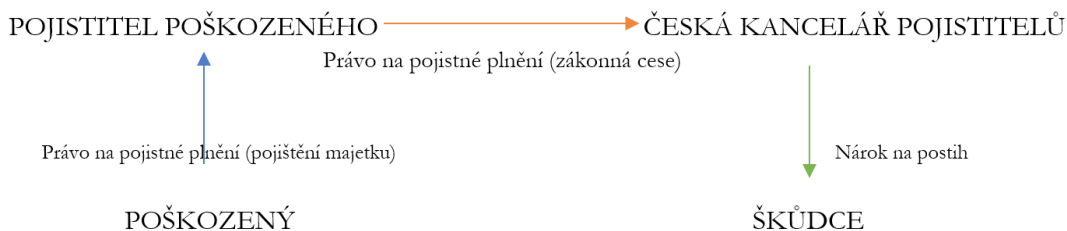

C) s tím, že poškozený B vůči němu uplatňuje náhradu újmy a nechť tuto v souladu s pojistnou smlouvou dle § 2865 věty první OZ k jeho rukám uhradí (čímž pojišťovna C splní svou povinnost, kterou vůči pojištěnému A má), anebo může škůdce A nahradit poškozenému B újmu sám, čímž mu vznikne dle § 2865 druhé věty OZ refundační nárok vůči pojišťovně C. Obsahem takového nároku je oprávnění požadovat kompenzaci v tom rozsahu, v jakém se na náhradu újmy vztahuje pojištění.¹²

Ve zvoleném modelovém případě má poškozený B však ještě jednu možnost, a to obrátit se přímo na pojistitele škůdce A, tedy pojišťovnu C. Poškozený má totiž přímý nárok na pojistné plnění v případě, že to stanoví přímo zákon nebo bylo-li to stranami ujednáno.¹³ V modelovém příkladu osobě B vzniká přímý nárok dle § 9 odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Stále se však jedná o nárok na pojistné plnění, což má důsledky především v rámci promlčení tohoto nároku.¹⁴

Pro úplnost je vhodné doplnit, že pojistitel má v některých případech právo na náhradu toho, co za pojištěného škůdce plnil.¹⁵ V takovém případě hovoříme o tzv. postizním právu.¹⁶ Dále na pojistitele za podmínek stanovených v § 2820 OZ může přejít právo na náhradu újmy či jiné obdobné právo. Například může jít o situaci řešenou Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1098/2009. V této věci škůdce poškodil při dopravní nehodě vozidlo poškozeného. Poškozený měl sjednáno pojištění majetku a z tohoto titulu mu bylo poskytnuto pojistné plnění jeho pojistitelem (pojišťovnou). Poskytnutím pojistného plnění došlo k zákonné cesi. V současné úpravě by k ní došlo dle výše zmíněného § 2820 OZ. Tím vstoupila pojišťovna do práv poškozeného a mohla uplatnit právo na náhradu újmy vůči škůdci či přímý nárok na pojistné plnění vůči pojišťovně škůdce. Tento však v rozporu se zákonem o odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla neměl uzavřenou pojistnou smlouvu, tudíž v souladu s tehdy platnou právní úpravou poskytla pojistné plnění Česká kancelář pojistitelů. Poskytnutím pojistného plnění vzniklo České kanceláři pojistitelů z důvodu absence sjednání pojistné smlouvy postizní právo vůči škůdci.

Z výše popsaného vymezení pojištění odpovědnosti je zřejmá souvislost mezi nárokem na pojistné plnění a nárokem na náhradu újmy, na niž se pojištění vztahuje. Je to právě odpovědnost pojištěného

škodce k náhradě újmy, jež je předmětem pojištění odpovědnosti. Na to je nutné pamatovat při výkladu ustanovení vztahujících se k jejich promlčení. Tégl s Weinholdem uvádí, že předpokladem práva na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti je vznik povinnosti pojištěného nahradit vzniklou újmu, z čehož vyplývá akcesorická povaha závazku pojištění odpovědnosti.¹⁷ O věcné souvislosti těchto dvou nároků není pochyb ani dle Nejvyššího soudu, dle kterého přes odlišnost nároku na plnění podle § 9 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. oproti nároku na náhradu škody je zřejmá jejich věcná souvislost, která opodstatňuje závěr, že stejně jako je nepřijatelné, aby se nárok na náhradu škody promlčel ještě dříve, než škoda vznikla (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001), je obdobně nepřijatelné, aby se nárok na pojistné plnění dle § 9 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. promlčel dříve, než vznikla škoda.¹⁸

2. Promlčení práva na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti

Právo na pojistné plnění se promlčuje v obecné subjektivní promlčecí lhůtě 3 let.¹⁹ Tato lhůta počne běžet za jeden rok od pojistné události, a to i v případě, kdy poškozenému vznikne přímé právo na pojistné plnění vůči pojistiteli, jakož i v případě, kdy pojištěný uplatňuje vůči pojistiteli úhradu toho, co poškozenému poskytl při plnění povinnosti nahradit újmu.²⁰ Důvodová zpráva odkazuje na § 8 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě (dále jen „zákon o pojistné smlouvě“),²¹ který byl do OZ převzat. Zůstává tedy zachováno pravidlo 1+3 roky. Svoboda při výkladu takto stanovené promlčecí lhůty dochází k tomu, že se pravidlo jejího počátku uplatní pouze za předpokladu, že pojistitel ve lhůtě 1 roku od pojistné události skončí šetření.²² V opačném případě počne lhůta 3 let běžet až skončením šetření, není-li vina dlouhého šetření na straně pojištěného.²³

K tomu však dochází bez bližší přesvědčivé argumentace pouze s tím, že takový výklad je ve prospěch pojištěného²⁴ a plyne ze systematického výkladu s přihlédnutím k § 2796 až § 2800 OZ.²⁵ S pouhým odkazem na potřebu chránit pojištěného, nadto obecně v případě jakéhokoli druhu pojištění, není možné s takovým výkladem souhlasit. Ochrana pojištěného nemůže být bezbřehá, naopak může být pojištěnému jako slabší straně poskytnuta pouze v konkrétním případě na základě odpovídajících důvodů. Nepochybně je na druhou stranu potřeba chránit taktéž protichůdné zájmy pojistitele. Ke shodnému dochází Vojtek, dle kterého řešení zvolené Svobodou je sice vedeno dobrým úmyslem chránit pojištěného, nemá však oporu v zákonné dikci, a je třeba jej odmítnout.²⁶ Dále závěry Svobody odmítají také Tégl s Weinholdem, a to s odkazem na charakter zákona velkých čísel a poukazem na slabinu pojetí takového počátku lhůty spočívající v nutnosti individuálního posouzení, zda prodloužení v šetření bylo oprávněné či nikoli.²⁷ Argumentace systematickým výkladem s přihlédnutím k § 2796 až § 2800 OZ není rovněž přiléhavá, neboť ačkoli úprava šetření pojistné události doznala změn oproti předchozí právní úpravě zákona o pojistné smlouvě, tato odlišnost nikterak neodůvodňuje výklad zastávaný Svobodou.²⁸

V takto stanovené lhůtě (tj. lhůtě 3 let, která počne běžet za 1 rok od pojistné události bez ohledu na skončení šetření pojistné události pojistitelem) se promlčuje taktéž právo na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti. Pro jednoznačné určení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty je vždy nezbytné určit, co se v konkrétním případě rozumí pojistnou událostí. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 17. 6. 2009, sp. zn. 25 Cdo 5175/2008, uvedl, že vymezení pojistné události se u jednotlivých druhů pojištění odpovědnosti za škody liší, pojistnou událostí může být tzv. škodní událost, okamžik vzniku povinnosti pojištěného nahradit škodu, popř. může být stanoven i jiný způsob určení. Pro

stanovení, co je v konkrétním případě, resp. v konkrétním pojištění, pojistnou událostí, je tedy nutné vycházet z pojistných podmínek, popř. pojistné smlouvy, nebo zvláštního právního předpisu. V případě, že není v pojistné smlouvě o odpovědnosti z provozu vozidla pojistná událost sjednána jinak než použitím obecné zákonné dikce pojistné události, platí, že pojem pojistné události zahrnuje nejen protiprávní jednání či právně kvalifikovanou událost, které vedly ke vzniku újmy, ale i vznik újmy samotné.²⁹

Právo na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti se současně promlčuje také v objektivní promlčecí lhůtě a promlčí se nejpozději uplynutím 10 let ode dne, kdy dospělo.³⁰ Není-li smluvními stranami dohodnuto jinak, je pojistné plnění splatné do patnácti dnů ode dne skončení šetření,³¹ přičemž to je skončeno sdělením jeho výsledků osobě, která právo na pojistné plnění uplatnila.³² Pokud by však pojistitel nesplnil povinnost skončit šetření ve lhůtě 3 měsíců od oznámení nároku na pojistné plnění a nesdělí, z jakého důvodu nelze ukončit, je v prodlení.³³ Zvláštní úprava se uplatní pouze pro životní pojištění, pro které platí pouze jedna promlčecí lhůta.³⁴

Vrátíme-li se tedy k modelovému příkladu, promlčuje se poškozenému B nárok na náhradu újmy dle příslušných pravidel pro promlčení náhrady újmy. Současně, vzhledem k tomu, že B vzniká přímý nárok na pojistné plnění, promlčuje se jeho nárok na pojistné plnění ve lhůtě 1+3 roky od pojistné události, jakož i v objektivní lhůtě 10 let od splatnosti pojistného plnění. Stejnými pravidly se řídí promlčení práva na pojistné plnění škůdce A vůči pojišťovně C.

Pro úplnost je nezbytné doplnit i pravidla promlčení v případě zákonné cese a práva pojistitele na postih. Při zákonném postoupení pohledávky dochází k přechodu práva na náhradu újmy či jiného obdobného práva bez jakéhokoli vlivu na promlčení takového práva.³⁵ Nejvyšší soud sice v usnesení ze dne 28. 3. 2019, sp. zn. 25 Cdo 342/2018, uvedl, že při zákonné cesi promlčecí lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy právo mohlo být poprvé vykonáno, tj. od výplaty pojistného plnění poškozenému. Tento závěr je však chybný a dřívější rozsudky Nejvyššího soudu, na něž v citovaném usnesení Nejvyšší soud odkazuje jako na ustálenou praxi, se netýkají počátku běhu promlčecí lhůty v případě zákonné cese, ale práva na postih. Mám však za to, že se jednalo o ojedinělý exces a nadále bude zastáván výklad, dle kterého zákonná cese, shodně jako cese smluvní, nemá vliv na běh promlčecí lhůty. Pokud by byl nárok, který na pojistitele na základě zákonné cese přešel, již promlčen, nese za takovou skutečnost odpovědnost pojištěný, neboť pojistitel je oprávněn snížit plnění z pojištění o částku, kterou by jinak mohl získat.³⁶ Pokud již pojistitel pojistné plnění poskytl, má právo na náhradu až do výše takové částky.³⁷ V případě vzniku práva na postih počíná běžet obecná promlčecí lhůta 3 let ode dne vzniku nároku, tj. od poskytnutí pojistného plnění.³⁸

3. Pravidlo promlčení práva na pojistné plnění nejpozději promlčením práva na náhradu újmy

Ve vztahu k právu na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti dále platí nové pravidlo,³⁹ dle kterého se právo na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti promlčí nejpozději promlčením práva na náhradu škody nebo újmy, na kterou se pojištění vztahuje.⁴⁰ Důvodová zpráva k tomu uvádí, že zatímco ustanovení prvního odstavce (promlčení v případě životního pojištění – pozn. autora) stanoví jedinou promlčecí lhůtu, promlčuje se právo podle druhého odstavce také v subjektivní lhůtě, nejpozději však promlčením práva na náhradu škody nebo újmy, na kterou se pojištění vztahuje.⁴¹ Jazykový výklad

citovaného ustanovení by vedl k závěru, že se právo na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti promlčuje dle pravidel uvedených výše, ale současně se promlčí nejpozději promlčením práva na náhradu újmy, na kterou se pojištění vztahuje. Ať již by se právo na náhradu újmy (a tím právo na pojistné plnění) promlčelo v subjektivní lhůtě 3 let⁴² od okamžiku, kdy se oprávněná osoba dozvěděla nebo dozvědět mohla o újmě a o osobě povinné k její náhradě,^{43, 44} nebo v objektivní lhůtě 10 let od vzniku újmy.⁴⁵ Právo na náhradu újmy se případně může promlčet ve lhůtě 15 let,⁴⁶ která počne běžet ode dne vzniku újmy způsobené úmyslně.^{47, 48} Pokud by šlo o újmu na svobodě, životě nebo zdraví, promlčuje se právo na její náhradu pouze v subjektivní lhůtě.⁴⁹

3.1 Výklad pravidla dle komentářové literatury

Skutečný smysl a účel pravidla obsaženého v § 635 odst. 2 OZ se snaží nalézt komentářová literatura. Svoboda uvádí, že citované pravidlo je vyjádřením zásady, že pojistné plnění nemá sloužit jako prostředek k obohacení pojištěného.⁵⁰ Ke shodným závěrům dospívá Tégl s Weinholdem, kteří uvádí, že došlo ke sjednocení lhůt, neboť v případě promlčení práva na náhradu újmy by pojištěný mohl požadovat poskytnutí pojistného plnění, nedošlo-li by k jeho promlčení, což by jednoznačně odporovalo zákazu obohacení z pojištění.⁵¹ K těmto závěrům dochází s odkazem na akcesorickou povahu závazku pojištění odpovědnosti a náhrady újmy.⁵² Zároveň se tím má zajistit, že v době poskytnutí pojistného plnění dojde k přechodu žalovatelného práva na pojistitele dle § 2820 OZ.⁵³ Z použití slova nejpozději pak dovozují, že právo na pojistné plnění by nemělo být žalovatelné déle, než je právo na náhradu újmy.⁵⁴ Svoboda pak v novém vydání komentáře svůj výklad doplňuje, když uvádí, že: [V]ýklad § 635 je třeba provést tak, že není-li promlčením zeslaben nárok pojištěného (správně poškozeného – pozn. autora) na náhradu škody vůči škůdci (neboť bylo včas zahájeno soudní řízení vůči škůdci a právo na náhradu škody nebo újmy mu bylo posléze přiznáno), přetrvává i nárok pojištěného na pojistné (správně pojistné plnění – pozn. autora) vůči pojistiteli ve výši, v níž se pojištěný (správně poškozený – pozn. autora) s úspěchem domohl náhrady vůči škůdci.⁵⁵

3.2 Výklad pravidla zastávaný soudy

Ke shodným závěrům ve věci smyslu a účelu dospěly také soudy nižších instancí. V případě práva na pojistné plnění z titulu pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla se však dle závěru některých soudů § 635 odst. 2 OZ neuplatní. Konkrétně k uvedenému dospěl Krajský soud v Plzni ve svém rozhodnutí ze dne 17. 4. 2018, č. j. 10 Co 24/2018–123, ve kterém se zabýval aplikací § 635 odst. 2 OZ v případě pojištění odpovědnosti z titulu odpovědnosti z provozu vozidla. V tomto rozhodnutí uvedl, že důvodem ust. § 635 obč. zákoníku je uplatnění zásady zákazu obohacení z pojištění a pojistného zájmu (§ 2761 obč. zákoníku). Toto ustanovení má tedy zamezit situaci, kdy by pojištěný byl chráněn, a to možností uplatnit námitku promlčení ve vztahu k poškozenému, který by po něm požadoval plnění a přitom na druhé straně by měl nepodmíněnou možnost požadovat plnění od pojistitele. Taková situace ale v posuzovaném případě nepřipadá v úvahu. V daném případě byl pojištěný škůdce a vztah mezi pojištěným a pojistitelem byl založen na základě smlouvy o pojištění z odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Uvedené Krajský soud v Plzni potvrdil ve svém dalším rozhodnutí ze dne 23. 5. 2019, č. j. 61 Co 170/2019–280, shodně pak rozhodl například Městský soud v Praze v rozhodnutí ze dne 12. 3. 2019, č. j. 68 Co 424/2018–70. Otázka aplikace § 635

odst. 2 OZ v případě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla byla nakonec předmětem dovolání. Nejvyšší soud v úvodu zmíněném rozsudku ze dne 28. 11. 2019, č. j. 25 Cdo 1976/2019–182, potvrdil smysl a účel ustanovení § 635 odst. 2 OZ, jak je zastáván soudy a popsán komentářovou literaturou. Dospěl však, na rozdíl od soudů nižších instancí, k tomu, že se uvedené ustanovení aplikuje i v případě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Nejvyšší soud uvedl, že dovolatel ve svém podání vyslovuje názor, že ustanovení § 635 odst. 2 o. z. se v případě práva na pojistné plnění z titulu odpovědnosti z provozu vozidla u poškozeného neaplikuje. Dané ustanovení se má aplikovat pouze v případě odpovědnosti, kdy je poškozený uspokojen prostřednictvím škůdce, tj. v případě, kdy škůdce (pojištěný) poskytne poškozenému plnění z titulu náhrady jím způsobené škody a toto plnění následně požaduje po pojišťovně. I na tuto otázku nastíněnou dovolatelem je třeba odpovědět negativně. Takový výklad občanský zákoník nepřipouští a ani sám dovolatel neuvádí, z čeho ho dovozuje. Občanský zákoník hovoří přímo o právu na pojistné plnění a nerozlišuje situace, kdy vznikne poškozenému právo přímo na pojistné plnění od pojišťovny a kdy mu hradí škodu škůdce, který následně požaduje uhrazení plnění po pojišťovně. Dle výkladu Nejvyššího soudu se § 635 odst. 2 OZ tedy uplatní na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti bez rozdílu. Tudíž škůdce, popř. poškozený v situacích, kdy mu vzniká přímé právo na plnění od pojistitele, musí počítat nejen s promlčecí lhůtou 1+3 od pojistné události, ale také s lhůtou 3 let od okamžiku, kdy se dozvěděl nebo dozvědět měl a mohl o skutečnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty pro náhradu újmy. Není sice vyloučeno, že se právo na pojistné plnění promlčí ve lhůtě 1+3 a nikoli ve lhůtě 3 let pro náhradu újmy,⁵⁶ avšak v případech pojištění odpovědnosti z provozu vozidla se tak bude dít spíše výjimečně.⁵⁷ Za stávajícího výkladu podaného Nejvyšším soudem není důvod, proč by se právo na pojistné plnění nemělo současně promlčovat také v objektivní promlčecí lhůtě pro náhradu újmy.⁵⁸

Pokud by (pro zjednodušení) v modelovém příkladu v den dopravní nehody nastaly rozhodné skutečnosti pro počátek běhu promlčení lhůty práva na náhradu újmy, jakož by tímž dnem nastala pojistná událost, promlčí se poškozenému B jeho přímý nárok na pojistné plnění uplynutím 3 let ode dne nehody, neboť tímto okamžikem je promlčeno právo na náhradu újmy, na niž se pojištění vztahuje. Týmž okamžikem se promlčí také právo na pojistné plnění pojištěného škůdce A.

3.3 Skutečný smysl a účel pravidla § 635 odst. 2 OZ

Se závěry odborné veřejnosti popsány v předchozích podkapitolách nesouhlasím. Jsem přesvědčen o tom, že pravidlo obsažené v § 635 odst. 2 OZ a jeho současný výklad částečně popírá smysl a účel určení počátku běhu promlčecí lhůty pro právo na pojistné plnění dle § 626 OZ, tj. pravidlo 1+3 roky. Účelem takto stanoveného počátku běhu promlčecí lhůty je poskytnout pojištěnému dostatečný prostor pro uplatnění jeho práva na pojistné plnění vzhledem k možnému dlouhému šetření pojistné události.⁵⁹ V případě pojištění odpovědnosti dané pravidlo slouží také tomu, aby měl pojištěný prostor pro uplatnění pojistného plnění, pokud nárok poškozeného popírá (popř. takový požadavek vznesl pojišťovna),⁶⁰ a tento musí být nakonec poškozeným žalován. Případným podáním žaloby na náhradu újmy vůči škůdci (pojištěnému) nedochází ke stavění promlčecí lhůty ve vztahu k nároku pojištěného na pojistné plnění vůči pojistiteli. Lhůta 1 roku však nebude pro takový případ zpravidla dostatečná.⁶¹ Byť je tedy na jednu stranu stanoven plus jeden rok (v případě některých autorů, jak bylo uvedeno výše, je pak zastáván výklad počátku běhu promlčení lhůty až případným pozdějším skončením

šetření),⁶² může docházet aplikací § 635 odst. 2 OZ v řadě případů k popření smyslu a účelu pravidla 1+3 roky a k promlčení dojde již promlčením nároku na náhradu újmy, na niž se pojištění vztahuje.

Nad to mám pochybnosti o smyslu a účelu dotčeného pravidla zastávaného soudy i komentářovou literaturou. Jak bylo uvedeno výše, škůdce (pojištěný) má v případě pojištění odpovědnosti zásadně dvě možnosti. Buďto se obrátí na pojistitele s tím, že poškozený vůči němu uplatňuje náhradu újmy, a uplatní právo na pojistné plnění, jež bude plněno k rukám poškozeného, anebo může škůdce (pojištěný) nahradit poškozenému újmu sám, čímž mu vznikne refundační nárok vůči pojistiteli. Tedy platí, že škůdce, neposkytl-li poškozenému náhradu újmy, nemůže sám žádat pojistné plnění ke svým rukám. Z § 2865 OZ druhé věty zcela jednoznačně vyplývá, že pojištěný má proti pojistiteli právo na náhradu až do výše, do které by jinak byl povinen plnit poškozenému pojistitel, pokud nahradil již sám poškozenému újmu, na niž se pojištění vztahuje. To, že pojištěný škůdce (pokud již nenahradil újmu poškozenému) nemůže žádat pojistné plnění ke svým rukám, bylo zastáváno již ve vztahu k výkladu § 43 odst. 3 zákona o pojistné smlouvě, a to jak odbornou veřejností,⁶³ tak Nejvyšším soudem.⁶⁴ Od těchto závěrů není důvodu se za účinnosti OZ odchýlit. K obohacení pojištěného tím, že vůči poškozenému namítne promlčení jeho nároku a sám uplatní vůči pojistiteli nárok na pojistné plnění, který nebyl ještě promlčen, tak nemůže dojít.⁶⁵ Z toho důvodu nemůže být účelem pravidla § 635 odst. 2 OZ takové situace zamezit. Domnívám se, že dané pravidlo nemá ani zajistit to, že v době poskytnutí pojistného plnění poškozenému dojde k přechodu žalovatelného práva dle § 2820 OZ. Jak bylo uvedeno výše, tuto odpovědnost nese pojištěný a je to on, kdo musí být dostatečně bdělý na to, aby na pojistitele přešel nárok, který nebyl promlčen.

Mám za to, že pravidlo dle § 635 odst. 2 OZ by se mělo uplatnit pouze v tom případě, že pojištěný škůdce uplatňuje nárok na pojistné plnění dle § 2865 odst. 1 věty první OZ, tedy v situaci, kdy je platebním místem poškozený. V takové situaci není důvod, proč by měl být takový nárok pojištěnému přiznán, byť k rukám poškozeného, pokud se poškozenému jeho nárok na náhradu újmy vůči škůdci promlčel. To odpovídá vzájemné provázanosti těchto nároků, neboť promlčí-li se poškozenému z důvodu jeho pasivity nárok na náhradu újmy, neměl by dosáhnout kompenzace prostřednictvím práva na pojistné plnění. Rovněž je takový závěr v souladu se smyslem a účelem odpovědnostního pojištění, které má přenést riziko povinnosti nahradit újmu ze škůdce na třetí osobu, tj. pojistitele. Není-li povinen nahradit újmu škůdce, není třeba přenášet riziko a povinnost na pojistitele. Jestliže však uplatňuje pojištěný pojistné plnění v podobě refundačního nároku dle § 2865 odst. 1 OZ věty druhé, tj. pojištěný škůdci již újmu nahradil, nemůže se pravidlo § 635 odst. 2 OZ uplatnit a právo na pojistné plnění se promlčí pouze ve lhůtě 1+3 roky od pojistné události. Tím bude zachován taktéž smysl a účel onoho roku navíc od pojistné události. Pokud by škůdce (pojištěný) plnil poškozenému jeho nárok na náhradu újmy bez vědomí pojistitele, vystavuje se tím případnému riziku spojeného s porušením jeho informační povinnosti zakotvené § 2862 OZ. Má-li poškozený přímý nárok na pojistné plnění, promlčuje se jeho nárok na pojistné plnění rovněž nejpozději s promlčením práva na náhradu újmy. V tomto případě není rozdíl mezi touto situací a situací, kdy by škůdce žádal pojistné plnění k rukám poškozeného. V obou případech musí být poškozený dostatečně bdělý na to, aby se mu jeho nároky nepromlčely.

Odlísně je tomu však v případě povinného či zákonného pojištění odpovědnosti. S pojištěním vznikajícím ze zákona či pojištěním, u něhož je zakotvena povinnost pojistnou smlouvu uzavřít, je možné se setkat v souvislosti s lidskou činností, se kterou je spojena vyšší míra rizika vzniku újmy.⁶⁶ V těchto situacích je dán veřejný zájem na ochraně potenciálně poškozených z takových činností.⁶⁷

Ochrana poškozených dosáhla v některých případech takové míry, že je v jejich prospěch zakotveno přímé právo na pojistné plnění. Účelem úpravy přímého práva poškozených na pojistné plnění je rozšíření možnosti kompenzace jim vzniklé újmy o další subjekt, na který se mohou obrátit, čímž je taková kompenzace usnadněna. Veřejný zájem na ochraně poškozeného se tak projevuje v tom, že je dané pojištění upraveno jako povinné či zákonné, a současně v tom, že je poškozenému založeno přímé právo na pojistné plnění a může se tak sám obrátit na pojistitele. Mám za to, že v takovém případě je třeba s ohledem na zmíněný veřejný zájem prolomit pravidlo obsažené § 635 odst. 2 OZ, neboť jeho aplikací by byl částečně (stále by byla zachována možnost obrátit se na pojistitele) popřen smysl a účel přímého nároku, pokud by se nárok na pojistné plnění promlčel dříve spolu s nárokem na náhradu újmy.⁶⁸ Jestliže se jedná o zákonné či povinné pojištění a současně zákonodárce zakotvil nárok na pojistné plnění přímo poškozenému, jako je tomu v případě zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, nemůže dojít k promlčení nároku poškozeného na pojistné plnění již promlčením jeho nároku na náhradu újmy.

Závěr

Pravidlo zakotvené v § 635 odst. 2 OZ sleduje princip vzájemné provázanosti nároku na náhradu újmy a nároku na pojistné plnění. Ustanovení má zamezit tomu, aby poškozený dosáhl na kompenzaci jemu vzniklé újmy v případě, kdy jeho nárok na náhradu újmy vůči škůdci byl již promlčen. Z toho důvodu se aplikuje za situace, že pojištěný uplatňuje právo na pojistné plnění k rukám poškozeného dle § 2685 odst. 1 věty první OZ, a v případě, že má poškozený přímý nárok na pojistné plnění založený ujednáním smluvních stran. Pravidlo však nemá sloužit k nemožnosti pojištěného škůdce domoci se pojistného plnění dle § 2685 odst. 1 věty druhé OZ v situaci, kdy již poškozenému nahradil újmu. V takovém případě se právo na pojistné plnění promlčuje výhradně v promlčecích lhůtách vztahujících se k nároku na pojistné plnění. Za použití teleologické redukce⁶⁹ je pak nezbytné s ohledem na veřejný zájem na ochraně poškozeného dospět k tomu, že se pravidlo § 635 odst. 2 OZ nepoužije v případě zákonného či povinného pojištění, ve kterém je zákonem zakotveno přímé právo poškozeného na pojistné plnění vůči pojistiteli. V takovém případě se přímý nárok na pojistné plnění poškozenému promlčí rovněž výhradně v promlčecích lhůtách vztahujících se k nároku na pojistné plnění.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2020/12/19/promlzeni-pojistne-plneni/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 § 2758 OZ.

2 Tamtéž.

3 V případě pojištění odpovědnosti je pojištěný vždy oprávněnou osobou (např. WAWERKOVÁ, Magdalena. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1314).

4 § 2861 OZ.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 § 2865 OZ.

8 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 23 Cdo 276/2018.

9 Tamtéž.

10 Poškozený, nemá-li přímý nárok vůči pojistiteli, představuje pouze místo, kde má být dluh pojistného plnění splněn (MIMROVÁ, Tereza. In PETROV, Jan. VÝTISK, Michal. BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1788).

11 § 2865 OZ.

12 § 2865 OZ.

13 § 2861 odst. 2 OZ.

14 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2007, sp. zn. 25 Cdo 113/2006.

15 Např. § 2866 OZ nebo § 10 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla.

16 Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1098/2009.

17 WEINHOLD, Daniel. TÉGL, Petr. In MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 1004.

18 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. 25 Cdo 877/2013.

19 § 629 OZ.

20 § 626 OZ.

21 ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 274.

22 SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1579 nebo SVOBODA, Karel. Změní se od

1. 1. 2014 úprava promlčecí lhůty u práv na pojistné plnění? Jak? *Rekodifikace & praxe*, 2013 č. 1.

23 Tamtéž.

24 Se shodným argumentem dochází k témuž LAZÍKOVÁ, Jarmila. ŠTEVČEK, Marek. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2213, když uvádí, že výsledky vyšetřování jsou nezbytné k tomu, aby oprávněná osoba mohla uplatnit svoje právo před orgánem veřejné moci, tj. až po skončení vyšetřování se dozví, resp. se může a má dozvědět, o okolnostech rozhodných pro začátek plynutí subjektivní promlčecí lhůty.

25 SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník...*, s. 1579.

26 VOJTEK, Petr. In JANDOVÁ, Lucie. VOJTEK, Petr. *Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 277.

27 WEINHOLD, Daniel. TĚGL, Petr. In MELZER, TĚGL a kolektiv. *Občanský...*, s. 1002.

28 Srov. § 16 zákona o pojistné smlouvě.

29 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3484/2019.

30 § 629 odst. 2 OZ.

31 § 2798 odst. 1 OZ.

32 § 2797 odst. 1 OZ.

33 § 2798 odst. 3 OZ.

34 § 635 odst. 1 OZ.

35 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn. 25 Cdo 475/2001. Dále například ŠLAUF, Petr. In JANDOVÁ, Lucie. ŠLAUF, Petr. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 226, který vychází z toho, že cese nemá vliv na běh promlčecí lhůty, když uvádí, že z § 2820 odst. 2 OZ vyplývá, že osoba, jejíž právo na pojistitele přešlo, si má počínat tak, aby nezmařila přechod práva. Tím se má především na mysli zabránění promlčení.

36 § 2820 odst. 2 OZ.

37 Tamtéž.

38 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2009, sp. zn. 25 Cdo 1468/2007 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1098/2009.

39 Takové pravidlo zákon o pojistné smlouvě, ani dřívější úprava zákona č. 40/1964 Sb., ve znění do 1. 1. 2005, neznal. Shodné pravidlo však můžeme nalézt například v Zásadách evropského pojišťovacího smluvního práva, konkrétně článku 15:104, viz PEICL. Dostupné na

<https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf>

40 § 635 odst. 2 OZ.

41 ELIÁŠ. *Nový občanský zákoník...*, s. 278.

42 § 629 odst. 1 OZ.

43 § 620 odst. 1 OZ.

44 K pravidlu počátku běhu promlčecí subjektivní lhůty pro náhradu újmy srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, č. j. 25 Cdo 1510/2019 – 152. V tomto rozsudku Nejvyšší soud uvedl, že pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty je rozhodnou okolností vědomost o vzniku škody a o totožnosti odpovědné osoby. Vědomost poškozeného o osobě odpovědné za škodu, s níž zákon spojuje počátek běhu subjektivní promlčecí doby, nepředpokládá nezpochybnitelnou jistotu v určení osoby odpovědné za vznik škody. Najisto lze odpovědnost určité osoby postavit až na základě dokazování v soudním řízení, které je teprve podáním žaloby, tedy uplatněním nároku u soudu, zahájeno. S přihlédnutím k tomu lze po osobě, která ví o vzniku škody, požadovat, aby nárok u soudu uplatnila, jakmile má k dispozici takové informace o okolnostech vzniku škody, v jejichž světle se jeví odpovědnost určité konkrétní osoby dostatečně pravděpodobnou.

45 § 636 odst. 1 OZ.

46 § 636 odst. 2 OZ.

47 Takto citované pravidlo vykládá Bílková, viz BÍLKOVÁ, Jana. In. PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník...*, s. 670.

48 Odlišně LAZÍKOVÁ, Jarmila. ŠTEVČEK, Marek. In LAVICKÝ. *Občanský zákoník...*, s. 2235, kteří uvádí, že právo na pojistné plnění se promlčuje jednak v subjektivní promlčecí lhůtě 3 let s počátkem určeným dle § 626 OZ a jednak v objektivní promlčecí lhůtě, která uplyne nejpozději současně s promlčením práva na náhradu újmy, na kterou se vztahuje. Uplynutím promlčecí lhůty na náhradu újmy uplyne i objektivní promlčecí lhůta na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti.

49 § 636 odst. 3 OZ.

50 SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 1595-1596.

51 WEINHOLD, Daniel. TÉGL, Petr. In MELZER, TÉGL a kolektiv: *Občanský...*, s. 1004.

52 Tamtéž.

53 Tamtéž.

54 Tamtéž.

55 SVOBODA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek I. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 1504.

56 Shodně WEINHOLD, Daniel. TÉGL, Petr. In MELZER, TÉGL a kolektiv. *Občanský...*, s. 1004.

57 Zejména v případech, kdy škůdce od dopravní nehody ujede a nepodaří se ho vypátrat.

58 To potvrdil sám Nejvyšší soud v pozdějším rozhodnutí ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3484/2019, kde výslovně uvedl možnost promlčení práva na pojistné plnění uplynutím subjektivní

či objektivní promlčecí lhůty k uplatnění práva na náhradu újmy, na níž se pojištění vztahuje.

59 Toto pravidlo (pravidlo obsažené v § 635 odst. 2 – pozn. autora) však vyvolává určité rozpaky, neboť jisté beneficium delší promlčecí lhůty založené pravidlem 1+3 je tím oslabováno (VOJTEK, Petr. In JANDOVÁ, VOJTEK. *Zákon o pojištění...*, s. 277).

60 Srov. § 2862 a § 2863 OZ.

61 Příkladem může být pojištění odpovědnosti advokáta. Pro posouzení nároku advokáta na pojistné plnění vůči pojistiteli může být mnohdy rozhodné až pravomocné soudní rozhodnutí o povinnosti advokáta nahradit klientovi (poškozenému) újmu, zejména z důvodu nezbytnosti posouzení příčinné souvislosti mezi pochybením advokáta a újmou, která klientovi vznikla (blíže např. MELZER, Filip. Civilní odpovědnost za poradenství advokátem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 15).

62 Na tomto místě není od věci poznamenat, že úprava v § 19 odst. 2 zákona č. 145/1934 Sb. z. a n., o pojistné smlouvě, zakotvovala stavění promlčecí lhůty od oznámení nároku pojistiteli až do doby dojití jeho písemného rozhodnutí. Důvodem takové úpravy byla ochrana toho, kdo nárok uplatňuje, před poškozením ze strany pojistitele zdoluhavým vedením šetření a rozhodováním o nároku, jakož i to, aby bylo zabráněno zbytečnému vedení sporů, které by byly zahájeny pouze za účelem přerušení promlčecí lhůty. HORN, J. *Pojistné právo*. Praha: V. Linhart, 1934, s. 144 převzato z WEINHOLD, Daniel. TÉGL, Petr. In MELZER, TÉGL a kolektiv: *Občanský...*, s. 1003. Zakotvení takového pravidla by bylo vhodné zahrnout do úvah o úpravě de lege ferenda.

63 BOHMAN, Ludvík. WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2009, s. 211.

64 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2019, sp. zn. 29 Cdo 3580/2017.

65 Shodně VELICH, Roman. *Právní úprava pojištění odpovědnosti*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2019, s. 115.

66 Zakotvení povinného pojištění nalezneme jednak v zákoně o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ale také v několika desítkách dalších předpisů, jako např. v zákoně č. 85/1996 Sb., o advokacii, nebo zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

67 Povinných pojištění odpovědnosti přitom v právním řádu přibývá, jedním z nejnovějších příkladů může být zákon č. 39/2020 Sb., o realitním zprostředkování a o změně souvisejících zákonů.

68 Nesouhlasím s tím, že by uplatněním přímého nároku na pojistné plnění na místo již promlčeného nároku na náhradu újmy docházelo v takových situacích k obcházení zákona, jak uvádí Jandová (JANDOVÁ, Lucie. *Pojištění odpovědnosti ve světle nové judikatury*. *Pojistný obzor*, 2020, č. 1, s. 10).

69 Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva*. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 252 a násl.